

ניתוח לדוגמה של מקאם והסולם שלו- עג'ם

בעקבות פנייה של גולשים באתרנו להרחיב את הרשימות ואת ההסברים על המקאמת (המודוסים במוסיקה הערבית), אנו שמחים להתחיל כאן ברשימה על מקאם עג'ם ועל הסולם שלו. בחרנו להתחיל במקאם זה משום שהסולם שלו זהה לסולם מג'ור המערבי והדברים יהיו מובנים לציבור רחב יותר, גם כזה שאינו אמון על המוסיקה המזרחית. ברם, ברשימה ראשונה מקדימה זו יהיה עלינו לעמוד תחילה על מושגים כלליים בנושא הסולם והמקאם, כדי שהמשך דברינו(ברשימה שנייה) על המקאמת יובנו כראוי.

סולם המקאם עג'ם נרשם על החמשה(הקווים והמרווחים עליהם נרשמים התווים) כך:

ברשימתנו "מה בין סולם ל-מקאם במוסיקה הערבית"(בדף "הסולם והמקאם") עמדנו על ההבדל בין המונח **מקאם** לבין המונח **סולם המקאם** והסברנו שסולם המקאם הוא אוסף הצלילים סדורים לפי הגובה(Scale) העומד לרשות המקאם המסוים שהסולם נקרא על שמו. מקאם לעומת זאת אינו מופק מן הסולם שלו בכל מהלך שיתבצע עם הצלילים אלא, לכל מקאם יש מהלכים משלו וכללים כיצד לטפל בצלילים כדי להפיקו. תופעה זאת - תופעת המקאם - מיוחדת למוסיקה המזרחית באשר במערב אין המחוייבות הזאת למהלכים מסויימים בשימוש בסולם קיימת במובנה בתרבות המזרח(רצוי לעיין ברשימתנו הנ"ל בצמוד לרשימה זו).

אם נשמיע עתה את הצלילים של סולם מקאם עג'ם(מג'ור) ברצף, קרוב לודאי שמישהו ינחש שעומדים לנגן מקאם עג'ם ואולם אין לכנות השמעה זו מקאם כי לא כך הם המהלכים של מקאם עג'ם.

[לחץ להשמעת הסולם\(בעליה ובירודה\)](#)

סולם עג'ם(נקרא לו כך לשם קיצור), כמו כל הסולמות, גם בערב וגם במערב, הוא סולם **הפטטוני** (הפטה בפרסית-7). נקרא כך משום שהסיסטמות הערבית והמערבית מבוססות על סולמות המורכבים מ-7

מרווחים (הנקראים בשפת המוסיקה **סקונדות** כי אלה מרווחים בין שני צלילים עוקבים). הסולם בנוי משבעה צלילים (דו, רה, מי, פה, סול, לה, סו), כאשר הצליל השמיני הסוגר את הסולם הנו חזרה על הצליל הראשון (במקרה שלנו-דו) אך בגובה כפול; בגובה חד יותר. לכל סולם חייב להיות צליל ראשון קבוע שנקרא **טוניקה** (לכן כל השיטה מכונה טונאלית) וצליל שמיני הסוגר את הסולם שנקרא **אוקטבה** (אוקטה ביוונית-8). גם המרווח בין הטוניקה לבין האוקטבה נקרא אוקטבה (מרחק בין צלילים על ציר הצלילים של הסולם, בין אם עוקבים בין אם לאו, נקרא מרווח). על כן הסולמות והמודסים בתרבויות אלה בנויים בתוך מרווח האוקטבה ומוגדרים על ידו.

טון במשמעות אחת שלו הוא ששית האוקטבה, היינו: האוקטבה מחולקת לששה טונים. אם נתבונן שוב בתרשים של סולם עג'ם ניווכח שבסולם שבע סקונדות מחולקות ל-5 טונים שלמים ולשני חצאי טון- ביחד ששה טונים. שבע הסקונדות של הסולם, על-כן, תופסות מרווח של 6 טונים. אבל בסולם עג'ם (כמו המג'ור) סקונדות אלה מוצבות בסדר מסוים שהם: טון, חצי טון, טון, חצי טון, טון, חצי טון. כשכותבים את סדר הסקונדות במספרים נהוג לכתוב את המספרים משמאל לימין: 1,1,1/2,1,1,1/2.

עתה נוכל להבהיר שלכל סולם מוסיקלי יש מבנה פנימי שונה(גודל הסקונדות ומקומן בסולם), וכך נוצרים הסולמות השונים במוסיקה. לשם דוגמה נתבונן בתרשים הבא המציג סולם אחר שהוא סולם המקאם **נהואנד** (המקביל למינור הטבעי של המערב). מיד נבחין בהצבה שונה של הסקונדות שעתה היא: 1,1,1/2,1,1,1/2.

נשמיע את סולם מקאם נהואנד בעלייה ובירידה. [לחץ כדי לשמוע](#). זהו סולם שונה מסולם עג'ם, גונו שונה ועולמו שונה.

בלי הקדמה זו, שתהיה מובנת יותר לגולש אם יעיין בשתי הרשימות הנוספות שהזכרנו לעיל, אי-אפשר היה להתחיל בניתוח מקאמאת ובהסברתם.

רשימה שנייה שתתמקד במקאם עג'ם **תעלה בהקדם**.

דויד מועלים